

مروری بر یافته‌های یک پژوهش

سرمایه اجتماعی دانش آموزان

مهدی ولی نژاد

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی آموزشی؛

راهنمای آموزشی و تربیتی منطقه موسیان و مدرس دانشگاه آزاد واحد ایلام

مقدمه

بحث سرمایه اجتماعی، برای نخستین بار در مقاله‌ای نوشته هانی فان^۱، از «دانشگاه ویرجینیای غربی»، در سال‌های نزدیک به ۱۹۱۶ مطرح شد. در دهه ۱۹۷۰، این نظریه توسط لوری^۲ وارد عرصه اقتصادی شد که از آن برای انتقاد از نظریه‌های ناعادلانه بودن توزیع درآمد استفاده کرد. نخستین تشریح منسجم این مفهوم توسط بوردیو در سال ۱۹۷۲ صورت گرفت. پس از او، کلمن سرمایه اجتماعی را توسعه بخشید و سرانجام، رابرت پاتنام بود که این مفهوم را به آگاهی عموم رساند. بوردیو سرمایه اجتماعی در جوامع سرمایه‌داری را به‌عنوان ابزاری برای تثبیت و تقویت جایگاه اقتصادی افراد در نظر می‌گیرد و آن را ابزاری برای تحقق سرمایه اقتصادی می‌داند؛ با این دید ابزاری که او به این مفهوم دارد، می‌توان گفت از نظر وی، کارکرد اصلی سرمایه اجتماعی، رشد سرمایه اقتصادی است. اگرچه تعریف کلمن از سرمایه اقتصادی با بوردیو، در ظاهر اختلاف دارد، ولی این اختلاف را باید در واژگان دید و نه در مفهوم.

کلمن، سرمایه اجتماعی را «ارزش آن جنبه از ساختار اجتماعی که به‌عنوان منابعی در اختیار اعضا قرار می‌گیرد تا بتوانند به اهداف خود دست پیدا کنند» [Coleman, 1990]

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی رابطه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی) نزد دانش آموزان دوره‌های متوسطه اول و دوم شهرستان دهلران، با استفاده از روش پیمایش؛ و براساس نظریه‌های بوردیو، کلمن، پاتنام، فوکویاما و لین در زمینه سرمایه اجتماعی انجام شده است. حجم نمونه براساس «فرمول کوکران» ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد که با روش نمونه‌گیری تصادفی از نوع خوشه‌ای، انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزاری که برای گردآوری داده‌ها در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته نیز، پرسش‌نامه‌ای ترکیبی دیگران ساخته و محقق ساخته بوده است که پس از تأیید اعتبار آن‌ها توسط صاحب‌نظران، پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ (اعتماد اجتماعی: ۰.۹۰؛ مشارکت اجتماعی: ۰.۸۷؛ و انسجام اجتماعی: ۰.۸۶)، محاسبه و مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان داد رابطه معنادار و مثبتی بین اجزای تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی بین دانش آموزان دوره متوسطه دهلرانی وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، دانش آموز

فهم نقش اشکال مختلف سرمایه، و نه فقط آن شکل از سرمایه که در نظریه اقتصادی مطرح شده، غیر ممکن است [Bourdieu, 1986: 422]. او ایجاد و اثربخشی سرمایه اجتماعی را وابسته به عضویت در یک گروه اجتماعی که اعضای آن، مرزهای گروه را از طریق مبادله اشیا و نهادها، بنیان نهاده‌اند می‌داند و می‌گوید این روابط ممکن است از طریق کاربرد یک نام مشترک (خانواده، ملت، انجمن، حزب و دین) و مجموعه‌ای کامل از کنش‌ها برای نهادینه کردن، نظیر مبادلات مادی و نهادی تضمین شوند [Bourdieu, 1986: 388].

کلمن معتقد بود، سرمایه اجتماعی از طریق محاسبه عقلانی کنشگران برای سرمایه‌گذاری در آن شکل نمی‌گیرد، بلکه محصول جانبی فعالیت‌های درگیر با سایر مقاصد است [Coleman, 1994: 312]. از نظر او، سرمایه اجتماعی، انرژی‌های نهفته در جامعه، مانند اعتماد، همدلی، تفاهم و ارزش‌های مشترک هستند که به فعال شدن ارتباطات میان مردم کمک می‌کنند. او از اعتماد، اختیار، تعهدات، انتظارات و هنجارها به‌عنوان عناصر

می‌داند و به این ترتیب، شباهت این دو در تعریف این مفهوم، آشکار می‌شود. چراکه هر دو قائل به مشارکت و عضویت فرد در گروه هستند. و نتیجه آن را سرمایه تلقی می‌کنند. تفاوت این دو هم در آن است که بوردیو می‌گوید فرد می‌تواند صاحب سرمایه اجتماعی باشد و آن را از آن خود کند؛ اما کلمن معتقد است، سرمایه اجتماعی، متعلق به تعامل اجتماعی است و فرد، صاحب آن نیست.

نظریه پرداز دیگر در این زمینه، پاتنام است که در مقیاس به‌کارگیری این مفهوم، با بوردیو تفاوتی اساسی دارد. چراکه وی این مفهوم را در سطح کلان در نظر می‌گیرد و آن را ابزاری برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در نظام‌های مختلف سیاسی می‌داند. به تبع، تعریف پاتنام با بوردیو تفاوت خواهد داشت، زیرا او سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجار و شبکه می‌داند که از دید وی، «اعتماد»^۲ و «ارتباط متقابل»^۴ اعضا در شبکه، منابعی هستند که در کنش‌های اعضای جامعه موجودند [Putnam, 2000]. این اعتماد و ارتباط متقابل باعث ارتباط و مشارکت اعضای اجتماع می‌شود و در نتیجه، منافع متقابل آنان را تأمین می‌کند.

فوکویاما نیز به‌عنوان یکی از صاحب‌نظران مشهور در زمینه سرمایه اجتماعی، این مفهوم را مجموعه هنجارهای موجود در نظام‌های اجتماعی تعریف می‌کند که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه و پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌شود [Fukuyama, 1999].

لین، مفهوم سرمایه اجتماعی را به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی تعریف می‌کند که با کنش‌های هدفمند، برای افراد قابل دسترس است [Lin, 1999: 7].

بنابراین، با توجه به نظرات نظریه‌پردازان این حوزه، می‌توان سرمایه اجتماعی را مجموعه هنجارهای موجود در نظام اجتماعی دانست که موجب ارتقای همکاری اعضای آن جامعه و پایین آمدن سطح هزینه تبادل و ارتباطات می‌شود. این رابطه راهبردی بین اجزای مفهوم سرمایه اجتماعی، به ویژه در ارتباط با دانش‌آموزان، اهمیت دوچندانی دارد. چرا که دانش‌آموزان آینده‌سازان جامعه هستند و سرنوشت کشور در ارتباط با آن‌ها می‌تواند با سرمایه اجتماعی آن‌ها نیز مرتبط باشد؛ سرمایه اجتماعی با زیربناهایی مانند اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی.

بوردیو معتقد بود که درک دنیای اجتماعی، بدون

سرمایه اجتماعی یاد می‌کند [Coleman, 1994: 319]. چارچوب نظری کلمن، جایگاهی برتر به خانواده به‌عنوان شکل برتر آنچه سازمان اجتماعی «بدوی»^۵ می‌نامد، می‌دهد که این سازمان به خاطر این حقیقت که ریشه‌های آن، در روابط ایجادشده از طریق تولد نوزاد نهفته است، متمایز می‌شود. کلمن این سازمان را با اشکال ساخته‌شده سازمان اجتماعی که ممکن است اعضای آن، برای اهداف محدودی گرد هم جمع شوند و عامل‌های کنترل اجتماعی در آن‌ها، از اشکال بدوی چون خانواده باشند، مقایسه کرد [Coleman, 1991: 3 - 1].

«منظور من از سرمایه اجتماعی، آن دسته از ویژگی‌های زندگی اجتماعی، شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که مشارکت‌کنندگان را قادر می‌سازد، به شیوه‌ای مؤثرتر، اهداف مشترک خود را تعریف کنند» [Putnam, 1996: 56]. در نظریه سرمایه اجتماعی پاتنام، به دلیل استفاده از کلماتی مانند مولد بودن و اثربخشی، چنین جلوه می‌نماید که برای این مفهوم، نقش کارکردی قائل بوده است و به همین دلیل، به تصورات دورگیمی از هم‌بستگی، شباهت دارد. ولی کلیت کار وی، کنشگر را فردی محاسبه‌گر نشان نمی‌دهد. پاتنام، برخلاف کلمن، به‌صراحت تبیینی را که تونیس، بین اجتماعات ارگانیک و سازمان‌های اجتماعی ارائه داده است و همچنین نتیجه‌گیری وی را مبنی بر اینکه مدرنیته، دشمن مدنیت است، رد می‌کند. برعکس، پاتنام می‌گوید: مطالعه وی درباره جنوب ایتالیا نشان داده است، غیرمدنی‌ترین نواحی، دقیقاً روستاهای سنتی هستند [Putnam, 1993: 114]. از نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی یک ویژگی زندگی اجتماعی است که شرکت‌کنندگان را قادر می‌سازد، بر یکدیگر تأثیر بگذارد و اهداف مشترک را دنبال کنند. طبق نظر پاتنام و کلمن، سرمایه اجتماعی نوعی اثر مثبت گروهی و نتیجه سازمان اجتماعی است [Dinda, 2008].

فوکویاما سرمایه اجتماعی را به‌عنوان یک منبع با ارزش از ظرفیت‌های سازمانی و یادگیری، باطیف گسترده‌ای از نتایج مثبت، از جمله درآمد بالاتر، رضایت از زندگی و انسجام اجتماعی می‌داند [Barr & Cherry, 2006: 207]. او بر نقش دولت‌ها در ایجاد سرمایه اجتماعی تأکید می‌کند و مهم‌ترین اقداماتی که توسط آن‌ها می‌تواند برای تقویت سرمایه اجتماعی انجام شود را عبارت می‌داند از: تشویق و تقویت نهادهای مدنی؛ تقویت و غنی‌سازی آموزش‌های عمومی؛ تأمین امنیت شهروندان در جهت حضور داوطلبانه در نهادهای اجتماعی؛ پرهیز از تصدی‌گری بخش‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی؛ واگذاری فعالیت‌های مربوطه به نهادهای مردمی برای جلب مشارکت آن‌ها در فعالیت‌ها و زمینه‌سازی و ایجاد و تقویت نهادهای اجتماعی و شبکه‌های اعتماد

بین آحاد مختلف مردم [Fukuyama, 1999: 40].

لین مفهوم سرمایه اجتماعی را به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی تعریف می‌کند که با کنش‌های هدفمند، قابل دسترس افراد قرار دارند. [Lin, 1999: 7]. لین، سه لایه پیوندی^۶، آوندی^۷ و اتصالی^۸ از قیود اجتماعی را به‌عنوان دوایر متحد المرکز کشف کرد. این سه لایه از نظر وی، شدت‌های متفاوتی از روابط را برای فرد تعریف می‌کنند. «فرد در روابط پیوندی، زمان و تلاشش را صرف خانواده و آشنایان نزدیک می‌کند. این روابط به شخص اجازه می‌دهند که هویت اجتماعی‌اش را با گروه‌ها و سازمان‌های بیرونی نیز حفظ کند. در روابط آوندی، از حمایت گروه‌های بزرگ‌تر خویشاوندی و همسایگی، برخوردار می‌شود و در روابط اتصالی، از مزایای عضویت در نهادها و گروه‌های داوطلبانه بهره می‌برد. لایه‌های روابط بین انسان‌ها، حاکی از درجات متفاوت صمیمیت، تعهد و الزام شخص است. از نظر لین، لایه‌های بیرونی قیود اجتماعی، فرصت‌هایی را به لحاظ ساختاری برای ارتقای لایه‌های درونی ایجاد می‌کنند. از دید او، برخورداری از این سه نوع سرمایه و لایه روابط اجتماعی، به خشنودی و رضایت فرد از زندگی خانوادگی‌اش می‌انجامد» [Lin, et al., 2001].

بر این اساس، تحقیق حاضر در پی مطالعه فرضیه‌های زیر است:

- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین «اعتماد اجتماعی» و «مشارکت اجتماعی» دانش‌آموزان وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین «اعتماد اجتماعی» و «انسجام اجتماعی» دانش‌آموزان وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین «مشارکت اجتماعی» و «انسجام اجتماعی» دانش‌آموزان وجود دارد.

روش‌شناسی

در این پژوهش، از روش‌های پیمایش و اسنادی، و برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش، شامل تمامی دانش‌آموزان دوره‌های متوسطه اول و دوم در حال تحصیل شهرستان دهلران در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ بود که ۲۷۲۵ نفر می‌شدند. واحد آماری این پژوهش نیز یک دانش‌آموز دهلرانی در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ است. براساس فرمول کوکران، حجم نمونه این پژوهش، ۴۰۰ مورد برآورد شد. در این پژوهش، از نمونه‌گیری خوشه‌ای و برای سنجش متغیر سرمایه اجتماعی (وابسته) از «پرسش‌نامه ناهاپیت و گوشال» [Nahapiet & Ghosal, 1998]، با ضریب آلفای ۰/۷۹، با اندکی دخل و تصرف استفاده شد. برای تعیین «پایایی» ابزار پژوهش و برای شناخت میزان انسجام درونی گویه‌های متغیر وابسته از آلفای کرونباخ شده است. ضریب آلفای کرونباخ

در قالب ۱۳ گویۀ پنج جوابی سنجیده شده است. **مشارکت اجتماعی:** وجود شبکه‌های مشارکت به‌عنوان حوزه‌های تولیدکننده سرمایه اجتماعی، بعدی است که بیشترین توجه را در ادبیات نوسازی و توسعه سیاسی به این حوزه معطوف کرده است. تنها حوزه‌هایی که به‌صورت داوطلبانه، آزاد و خودجوش شکل گرفته باشند، تولیدکننده سرمایه اجتماعی هستند. به عقیده اولسن^{۱۲}، نظریۀ مشارکت در قالب دو مفهوم بسیج و واسطه‌بودن، به‌عنوان پیش‌شرط و زمینه مشارکت سیاسی، مورد بحث قرار گرفته است [Olsen, 1972: 318]. پرسش‌نامه مشارکت اجتماعی در این پژوهش، در سطح ترتیبی و در قالب هفت گویۀ پنج جوابی سنجیده شده است.

انسجام اجتماعی: این مفهوم نیز از مفاهیمی است که در مرکز توجه بسیاری از نظریه‌پردازان علوم اجتماعی بوده است. هرچا که ارتباط و پیوند انسجام اجتماعی با دیگر کنش‌ها و فرایندهای اجتماعی همچون مشارکت در اشکال اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن مطرح می‌شود، همۀ نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی اعم از نظم‌گرا و ستیزه‌گرا، در خصوص ابراز توجه به این پیوند، با وجود اختلاف‌نظر در چگونگی ارتباط و تأثیرگذاری، در سطوح گروهی، میان‌گروهی و جمعی به اتفاق نظر و اجماع می‌رسند و بر اهمیت پیوند بین انسجام و مشارکت تأکید می‌کنند. پرسش‌نامه انسجام اجتماعی در این پژوهش، در سطح ترتیبی و در قالب هشت گویۀ پنج جوابی سنجیده شده است.

روش نمره‌گذاری تمامی گویه‌های این پرسش‌نامه نیز به این صورت بوده است: کاملاً موافقم (نمره ۵)؛ موافقم (نمره ۴)؛ بی‌نظر (نمره ۳)؛ مخالفم (نمره ۲) و کاملاً مخالفم (نمره ۱).

یافته‌های توصیفی پژوهش

از میان ۴۰۰ پاسخ‌گوی پژوهش، ۴۹ درصد لُر زبان، ۳۷ درصد کرد زبان، ۱۲ درصد عرب زبان و ۲ درصد نیز فارس زبان بوده‌اند. ۴۸ درصد پاسخ‌گویان در متوسطه اول و ۵۲ درصد نیز در متوسطه دوم تحصیل می‌کردند. از لحاظ پایگاه اجتماعی - اقتصادی نیز، ۲۰/۷۵ درصد از پاسخ‌گویان دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی پایین؛ ۵۸/۲۵ درصد از آن‌ها دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی متوسط، و ۲۱ درصد باقی‌مانده نیز دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا بوده‌اند. در جدول ۱ میزان هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان آمده است. در بعد اعتماد سرمایه اجتماعی، ۱۵ درصد دانش‌آموزان در سطح پایین؛ ۶۹/۷۵ درصد در سطح متوسط و ۱۵/۲۵ درصد نیز در سطح بالا بوده‌اند. در بعد همکاری سرمایه اجتماعی، ۲۰ درصد دانش‌آموزان در سطح پایین، ۶۲/۷۵ درصد در سطح متوسط و ۱۷/۲۵ درصد نیز در سطح بالا بوده‌اند. در بعد انسجام سرمایه

برای ابعاد سرمایه اجتماعی، در مرحله پیش‌آزمون که تعداد ۴۰ پرسش‌نامه در اختیار دانش‌آموزان گذاشته شد و در پرسش‌نامه نهایی که در اختیار ۴۰۰ نفر از دانش‌آموزان دهلرانی قرار گرفت، ۰/۹۳۹ برآورد شد. به‌منظور تعیین «اعتبار»^{۱۳} پرسش‌نامه نیز، پس از تهیه سؤالات، پرسش‌نامه در اختیار تعدادی از استادان و صاحب‌نظران مربوطه قرار گرفت و نظرات آنان در اصلاح نهایی آن اعمال شد.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

اعتماد اجتماعی: اعتماد دارای دو بعد امنیت شخصی و انتظار همکاری و سود متقابل است. اعتماد راه را برای تعامل اجتماعی و پیدایش عرصه عمومی، باز می‌کند. زتومکا^{۱۴} که در میان جامعه‌شناسان معاصر، مبحث اعتماد اجتماعی را مورد عنایت ویژه قرار داده، معتقد است که توجه به اعتماد اجتماعی ایده جدیدی نیست، بلکه جریان فکری چند قرن است. به‌نظر او، برخورداری جامعه جدید از ویژگی‌های منحصربه‌فردی چون آینده‌گرایی، شدت وابستگی متقابل، گستردگی و تنوع جوامع، تزاید نقش‌ها و تمایز اجتماعی، بسط نظام انتخاب، پیچیدگی نهادها و افزایش ابهام، ناشناختگی و تقویت گمنامی، و غریبه‌بودن نسبت به محیط اجتماعی، توجه به اعتماد اجتماعی و نقش آن در حیات اجتماعی را به واقعیتی جدی بدل کرده است [Szetompka, 1999: 5-12].

به‌این ترتیب می‌توان گفت، در جوامعی که فاقد اعتماد اجتماعی و همکاری متقابل بین افراد هستند، گسیختگی و شکاف‌های ژرفی میان گروه‌های اجتماعی مشاهده می‌شود. پرسش‌نامه اعتماد اجتماعی در این پژوهش، در سطح ترتیبی و

اجتماعی نیز، ۲۳ درصد دانش‌آموزان در سطح پایین، ۵۸ درصد در سطح متوسط و ۱۹ درصد نیز در سطح بالا بوده‌اند.

جدول ۱: میزان متغیر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در بین پاسخ‌گویان

ابعاد سرمایه اجتماعی	پایین	متوسط	بالا	کل
بعد اعتماد	۱۵ درصد	۶۹/۷۵	۱۵/۲۵	۱۰۰
بعد همکاری	۲۰ درصد	۶۲/۷۵	۱۷/۲۵	۱۰۰
بعد انسجام	۲۳ درصد	۵۸	۱۹	۱۰۰

پژوهش از هم‌بستگی پیرسون استفاده شد. نتایج و آمارهای مندرج در جدول ۲ نشان می‌دهند رابطه مستقیم و معناداری بین اجزا و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی وجود دارد. به این معنا که با افزایش میزان هر کدام از این ابعاد، ابعاد دیگر سرمایه اجتماعی نیز افزایش پیدا خواهند کرد و برعکس.

آزمون رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام

الف) نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد، اجزای «مشارکت» و «انسجام» سرمایه اجتماعی توانسته‌اند به میزان ۶۹ درصد از «اعتماد اجتماعی» را تبیین کنند.

ب) نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، اجزای «انسجام» و «اعتماد» سرمایه اجتماعی توانسته‌اند به میزان ۷۹ درصد از «مشارکت اجتماعی» را تبیین کنند.

ج) نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد، اجزای «مشارکت» و «اعتماد» سرمایه اجتماعی توانسته‌اند به میزان ۶۹ درصد از متغیر «انسجام اجتماعی» را تبیین کنند.

یافته‌های استنباطی

به‌منظور تعیین نرمال بودن متغیرهای کمی پژوهش، از آزمون «کولموگوروف اسمیرنوف»^{۱۳} استفاده و مشخص شد که توزیع این داده‌ها نرمال است. بنابراین برای بررسی رابطه متغیرهای

جدول ۲: نتایج تحلیل ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی

متغیرها	تعداد	ضریب پیرسون	سطح معنی‌داری
«اعتماد اجتماعی» و «مشارکت اجتماعی»	۴۰۰	۰/۸۲۷	۰/۰۰۰
«اعتماد اجتماعی» و «انسجام اجتماعی»	۴۰۰	۰/۷۵۶	۰/۰۰۰
«مشارکت اجتماعی» و «انسجام اجتماعی»	۴۰۰	۰/۸۴۳	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش، هم‌راستا با نظریه‌های موجود در این زمینه، گویای ارتباط مستقیم و معنادار اجزای تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی است. نظریه‌های مربوطه نشان می‌دهند، اجزای سرمایه اجتماعی، شکل‌دهنده، هم‌افزا و مرتبط با یکدیگر

جدول ۳: پیش‌بینی میزان «اعتماد اجتماعی» پاسخ‌گویان بر حسب «مشارکت اجتماعی» و «انسجام اجتماعی» آن‌ها

مدل	Beta	T	sig	R	R ^۲	adj-R ^۲	F	Sig
ثابت	-----	۶/۰۱	۰/۰۰۰	-----	-----	-----	-----	-----
مشارکت	۰/۶۵۵	۲۱/۷	۰/۰۰۰	۰/۸۲۷	۰/۶۸۳	۰/۶۸۳	۸۵۹/۴۹	۰/۰۰۰
انسجام	۰/۲۰۴	۳/۹	۰/۰۰۰	۰/۸۳۴	۰/۶۹۶	۰/۶۹۶	۴۵۳/۴۹	۰/۰۰۰

جدول ۴: پیش‌بینی میزان «مشارکت اجتماعی» پاسخ‌گویان بر حسب «اعتماد اجتماعی» و «انسجام اجتماعی»

مدل	Beta	T	sig	R	R ^۲	adj-R ^۲	F	Sig
ثابت	-----	۱/۱۳	۰/۰۰۰	-----	-----	-----	-----	-----
انسجام	۰/۵۰۹	۱۴/۶۴	۰/۰۰۰	۰/۸۴۳	۰/۷۱۱	۰/۷۱۰	۹۷۸/۷۹	۰/۰۰۰
اعتماد	۰/۴۴۲	۱۲/۷	۰/۰۰۰	۰/۸۹۱	۰/۷۹۵	۰/۷۹۳	۷۶۷/۵۲	۰/۰۰۰

جدول ۵: پیش‌بینی میزان «انسجام اجتماعی» پاسخ‌گویان بر حسب «اعتماد اجتماعی» و «مشارکت اجتماعی»

مدل	Beta	T	sig	R	R ^۲	adj-R ^۲	F	Sig
ثابت	-----	۴/۱۱	۰/۰۰۰	-----	-----	-----	-----	-----
مشارکت	۰/۶۸۹	۱۴/۶۴	۰/۰۰۰	۰/۸۴۳	۰/۷۱۱	۰/۷۱۰	۹۷۸/۹۶	۰/۰۰۰
اعتماد	۰/۱۸۷	۳/۹۶	۰/۰۰۰	۰/۸۵۰	۰/۷۲۲	۰/۷۲۱	۵۱۵/۳۴	۰/۰۰۰

پی‌نوشت‌ها

1. Hanifan
2. Loury, G.
3. Trust
4. Reciprocal
5. Primordial
6. Bonding
7. Bridging
8. Linking
9. Reliability
10. Validity
11. Sztompka
12. Olsen
13. Kolmogorov-Smirnov Test

منابع

1. Barr, F. M., & Cherry, A. R. (2006). "Social Capital A Potential Tool for Analysis of the Relationship Between Aging Individuals and Their Social Environment". *Ageing International*. Vol. 31, No. 3, pp. 203-216.
2. Bourdieu, P. (1986). "The Forms of Capital". Pp. 58-241, in J. G. Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York.
3. Coleman, J. S. (1990). "Foundation of Social Theory". Cambridge, MA: Harvard University Press, Belknap Press.
4. Coleman, J. S. (1991). "Prolouge: Constructed Social Organisation". pp. 1-14 - in P. Bourdieu and J. S. Coleman (eds), *Social Theory for Changing Society*, Westview Press, Boulder.
5. Coleman, J. S. (1994). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University.
6. Dinda, S. (2008). "Social capital in the creation of human capital and economic growth: A productive consumption approach". *Journal of Socio - Economics*, Vol. 37, No. 5, pp. 2020-2033.
7. Fukuyama, F. (1999). *Social Capital and civil society*. Prepared for Delivery at IMF Conference on Second generation Reform, Oct. 1.
8. Lin, N. (1999). "Building a Network Theory of Social Capital", pp. 3-30, In *Social Capital: Theory and Research*. N. Lin, K. Cook and R.S. Burt (Eds.) New York: Aldine De Gruyere.
9. Lin, N., Karen C., & Ronalds, B. (2001). *Capital: Theory and Research*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.
10. Nahapiet, J., & Ghosal, S. (1998). "Social capital, intellectual capital and the organizational advantage". *The Academy of Management Review*. Vol. 23, No. 2, pp. 242-266.
11. Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
12. Putnam, R. D. (1996). "Who killed Civic America?" *Prospect*. Vol. 7, No. 24, pp. 66-72.
13. Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
14. Sztompka, P. (1999). *Trust: A Sociological Theory*, Cambridge: Cambridge University Press.

هستند. به‌گونه‌ای که در صورت تضعیف هرکدام از این مؤلفه‌ها، ساختار کلی سرمایه اجتماعی تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. براین اساس، می‌توان سه نمونه ذهنی از سرمایه اجتماعی و متعاقباً سه جامعه در نظر گرفت:

الف) سرمایه اجتماعی ضعیف و جامعه ایستا و

پس‌رفت‌کننده: سرمایه اجتماعی‌ای که اجزای آن هماهنگی لازم را ندارند و دو جزء آن در سطح پایینی قرار دارد. برای مثال، سرمایه اجتماعی‌ای که مؤلفه اعتماد آن در سطح پایینی باشد، مؤلفه‌های انسجام و همکاری آن نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد و کلیت آن ضعیف تلقی می‌شود. چرا که در رگرسیون گام‌به‌گام مشخص شد که اعتماد اجتماعی می‌تواند مهم‌ترین جزء سرمایه اجتماعی باشد. بالطبع، در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی ضعیفی داشته باشد، نمی‌توان شاهد پیشرفت بود. همان‌طور که نظریه‌های مربوطه اشاره دارند، پیشرفت جوامع و حرکت رو به جلوی آن‌ها مستلزم وجود میزان قابل قبولی سرمایه اجتماعی در جامعه است.

ب) سرمایه اجتماعی متوسط و جامعه پویا و در حال

حرکت: اگر اجزای سرمایه اجتماعی در حد متوسط و قابل قبولی بمانند، به‌طوری که بر میزان دیگر ابعاد این مفهوم تأثیر منفی و کاهشی نگذارند، می‌توان انتظار جامعه‌ای غیرایستا و نسبتاً پویا را داشت که افراد آن با میزان متوسطی از سرمایه اجتماعی، در مسیر پیشرفت قرار گرفته‌اند. مرور نظریه‌ها نشان داد نمی‌توان از جامعه‌ای که اعتماد، انسجام و یا مشارکت مردم آن کم باشد، انتظار پیشرفت داشت.

ج) سرمایه اجتماعی بالا و جامعه پیشرفت‌گرا: جامعه‌ای

با سرمایه اجتماعی بالا به مرور زمان جامعه‌ای را خواهد ساخت که میل به پیشرفت و تکاپوی جلو برنده در آن نهادینه شده است. جامعه‌ای که افراد آن به میزان بالایی از اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی برخوردار باشند، جامعه‌ای خواهد بود که رقابت و پیشرفت به‌عنوان یک ارزش تلقی می‌شود و جامعه در مسیری به‌سوی پیشرفت حرکت می‌کند.

در مورد جامعه آماری پژوهش حاضر نیز در قسمت آمار توصیفی ملاحظه شد که میزان اجزای سرمایه اجتماعی نزد دانش‌آموزان دهلرانی، متوسط است. بنابراین، براساس نتایج پژوهش و نظریه‌های موجود می‌توان گفت دانش‌آموزان دوره متوسطه دهلرانی در دسته (ب) قرار می‌گیرند (سرمایه اجتماعی متوسط و جامعه پویا و در حال حرکت). از آنجایی که شرایط کنونی کشور ایران، بیشتر از این را برای ساخت زیرساخت‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ... طلب می‌کند، به نظر می‌رسد باید میزان سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان را بالاتر برد تا شاهد پیشرفت‌های چشمگیر و پیشرفت کشور باشیم. براین اساس، به پژوهشگران بعدی پیشنهاد می‌شود، عوامل اجتماعی مؤثر بر سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان را بررسی کنند.